

Presentació del n. 12 del *Journal of Catalan Intellectual History: Special Issue on Catalan Medieval Law*

MARIO MACÍAS

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA
mario.macias@uab.cat
<https://orcid.org/0000-0002-7220-6759>

Article rebut el 17 d'abril de 2022 i acceptat el 17 de juny de 2022

Resum: L'objectiu de les següents pàgines és presentar el nou volum (12è) de la *Journal of Catalan Intellectual History*, el primer en la seva nova etapa en col·laboració amb Open Journal Systems (Arizona). Es tracta d'un número especial dedicat al dret català medieval i al desenvolupament de la tradició pactista des d'una perspectiva àmplia i multidisciplinària.

Mots clau: història intel·lectual, pactisme, pensament català medieval, *Journal of Catalan Intellectual History*.

Presentation of Journal of Catalan Intellectual History, n. 12: Special Issue on Catalan Medieval Law

Abstract: This paper introduces the last number (12) of the *Journal of Catalan Intellectual History*, the first to be prepared in collaboration with Open Journal Systems (Arizona). The volume is a special issue on Catalan Medieval Law and the Catalan pact-based tradition from a broad and multidisciplinary perspective.

Keywords: Intellectual history, Pactism, Catalan Medieval thinking, *Journal of Catalan Intellectual History*.

1. *Journal of Catalan Intellectual History*: orígens i vocació

El *Journal of Catalan Intellectual History* (JoCIH)¹ és una revista que té la seva pròpia microhistòria. Una història en què la voluntat d'aquells qui hi han participat ha estat l'únic motor. Per tant, el que ara tot just presentarem no és una publicació nova a punt de veure la llum amb un primer número. Ja han passat uns quants anys d'això. La JoCIH, en el seu estat actual, és la tercera etapa (o, més ben dit, encarnació) d'un projecte que va fer els primers passos en català i anglès fa vora una dècada, però que es va preparar des de fa dos, a principis del mil·lenni, amb la col·laboració de diverses universitats catalanes, l'Institut Ramon Llull i l'IEC. No és el moment ara de posar noms. Però hi va col·laborar tota una generació d'investigadors de diversos camps centrats, especialment, com diré de seguida, en la filosofia com a element de cohesió.

La primera vegada que la JoCIH es va presentar davant el públic va ser el 4 d'octubre del 2011, a l'Ateneu Barcelonès, i un mes més tard, el 14 de novembre, al II Congrés Català de Filosofia. La revista va néixer sota l'empareda de la Societat Catalana de Filosofia amb l'objectiu d'oferir un espai per a l'estudi multidisciplinari de la història catalana focalitzada en la seva evolució cultural i intel·lectual. Des del començament, a la JoCIH hem entès el concepte *història intel·lectual* com a sinònim d'estudi de l'herència cultural en un sentit ampli. És a dir, considerem que aquesta història intel·lectual pot ser abordada des de perspectives i camps tan diversos com l'anàlisi del discurs, la crítica literària, la filosofia política, les ciències polítiques i la història cultural, de les idees, de la literatura i de la filosofia, per exemple. I també la ciència i la tecnologia, atès que l'Institut de Dret i Tecnologia de la Universitat Autònoma de Barcelona hi ha estat present des del principi.

Des del punt de vista editorial, aquesta primera etapa es va caracteritzar per la publicació en català i en anglès dels mateixos continguts. El nom actual de la revista compartia llavors la portada amb la versió catalana, *Revista d'Història de la Filosofia Catalana*, que va començar a editar en paper l'editorial Huygens. És important assenyalar que la filosofia en tots els seus aspectes de reflexió sobre les ciències, la literatura i l'art sempre ha estat el punt que ha donat cohesió a la història intel·lectual catalana, conjuntament amb la història. No solament la història de les idees, sinó la història econòmica, política i social que ha tingut i té un desenvolupament tan brillant a Catalunya.

L'any 2015, la revista va entrar en una nova etapa marcada no només per la voluntat d'ampliar el seu radi d'impacte, sinó per normalitzar la disseminació de les idees en una llengua que pogués ser compartida literalment per tothom. Dit d'una altra manera, no podia ser només (com era i continua

1. Contacte: jocih.journal@uab.cat Tlf. 93 581 22 35

sent) una revista escrita per catalans per a catalans, que també, sinó una revista a la qual tothom interessat seriosament a contribuir a la cultura catalana pogués accedir-hi, perquè contribuir a la cultura catalana, valenciana, de les Illes, i de la Catalunya del Nord, és, de fet, contribuir a la cultura global. Això també inclou els catalans d'Amèrica i, ara, d'arreu del món.

L'experiència anterior ens va ajudar a comprendre que les traduccions a l'anglès dels articles originàriament escrits en català no sempre funcionaven. Els autors havien de treballar el text sense suposicions per tal que qualsevol investigador o persona interessada arreu del món ho entengués. Si un investigador, un lector, de Rússia o de Malàisia, potser no sap qui és Jordi Pujol, potser podria no saber tampoc qui era Ramon Llull. La cultura tàcita, implícita, no pot donar-se per descomptada. S'ha d'explicitar, i això en una llengua tan plena de sobreentesos com és la catalana en el seu ús normal no és fàcil. El «ja ens entenem», la complicitat del lector en els articles de premsa, no funciona tan bé en història intel·lectual. En aquest període es va publicar un únic número l'any 2017, que va ser presentat a Melbourne i a Barcelona el 2018.

El número que tot just acabem de publicar (el 12è) ha iniciat la tercera etapa, marcada per la nova relació amb la plataforma Open Access Journals (Arizona), que ens permet publicar a Open Access. Es va decidir migrar els continguts des de l'antic acord que tenia la revista amb de Gruyter (Sciendo), perquè ens va semblar, després d'un temps de prova, que podíem controlar molt més el temps, la forma de publicació, i també el copyright.

En aquest últim volum hem aconseguit obrir la revista a la participació d'acadèmics estrangers de diferents camps. Els articles dels professors John Zeleznikow –escrit conjuntament amb el professor Casanovas i un servidor– i Mustafa Hashmi, ambdós matemàtics amb vocació humanista (l'un, australià, i l'altre, pakistanès) són exemples d'això darrer. Al mateix temps, hem complert el vell objectiu d'incorporar noves formes de recerca i comunicació basades en les ciències computacionals –el que avui en dia els anglosaxons anomenen *digital humanities*–, una línia que ens agradaria encoratjar més de cara al futur. En aquest sentit, aquest darrer número ha estat vinculat al projecte Models del dret i la filosofia política catalanes: semàntica de les doctrines jurídicopolítiques del pactisme en les seves diferents fases (PRO2018-S05), finançat per l'IEC fins al 2019. L'objectiu d'aquest projecte és implementar algunes tècniques semàntiques i d'intel·ligència artificial per a l'estudi de l'evolució del pactisme a Catalunya.

2/ Presentació del volum 12è: *Special Issue on Catalan Medieval Law*

Aquest nou volum és el primer dins la nostra nova etapa a la plataforma Open Access Journals, el segon que publiquem a Open Access i íntegrament en anglès i el dotzè número de la *Journal of Catalan Intellectual History*, però només és la darrera manifestació d'un procés que, com hem vist, va iniciar-se

els primers anys d'aquest segle. El volum el formen un total de dotze contribucions d'autors internacionals amb interessos intel·lectuals molt variats i bagatges acadèmics i culturals ben diferents. Hi trobem articles que podrien emmarcar-se dins els àmbits de la filosofia, les ciències polítiques i jurídiques, la filologia, la història, les matemàtiques i les ciències computacionals. Som, per tant, davant un número en què la vocació eclèctica que ha guiat la nostra revista és visible des de la superfície. La interdisciplinarietat dels articles, però, no s'ha d'interpretar com a falta d'ordre, com si el número s'hagués construït sobre una entelèquia d'aportacions inconnexes. Tots actuen com a possibilitats, com camins transitables dins la polièdrica disciplina que és la història intel·lectual, per apropar-se a l'eix central sobre el qual s'articula el present volum: la idea de *pacte*.

El *pacte* és un concepte simple i profund alhora. Irradia tots els aspectes de les relacions humanes, des de les més elementals fins a les construccions més complexes. Ja sigui des d'una perspectiva institucionalitzada i teoritzada o com una realitat de fet aliena a tota concepció sistèmica, el *pacte* és un instrument que vol garantir la coexistència i l'estabilitat dins d'un mateix grup o entre diversos grups socials. És també un vell conegut de la teoria política i jurídica. Ha estat interpretat i definit per moltes tradicions diferents, geogràficament i epistemològicament molt distants entre si. En el cas que ens ocupa, el de Catalunya, hom no pot negar la seva rellevància cabdal en el procés de construcció de la nostra història i la nostra identitat. La definició i evolució de les teories del *pacte* a Catalunya, l'anomenat *pactisme*, ha estat, doncs, l'objecte principal i el punt de trobada d'aquest dotzè volum.

Potser caldria precisar aquesta darrera afirmació. Aquest conjunt d'articles no ha volgut teixir un relat historiogràfic sobre les diferents fases del *pactisme* institucional català en perfecte ordre cronològic des de l'alta edat mitjana fins als nostres dies, sinó explorar les múltiples dimensions i enfocaments que la reflexió sobre aquesta idea permet. Cada autor ha aportat la seva anàlisi des de l'expertesa acadèmica que li és pròpia. Tanmateix, l'èpoques medieval i, amb menys intensitat, la moderna tenen una presència protagonista als articles. La preferència per aquests dos períodes rau en la seva importància en el naixement i configuració del *pactisme* jurídic i polític. No obstant, l'èmfasi en la tradició institucional catalana, indissolublement lligada a les nocions politicoteològiques cristianes i a la idea de *corpus mysticum* o comunitat de creients, els autors també han reflexionat sobre les perspectives islàmica i jueva. Aquests dos grups socials, malgrat que constitueixen una minoria, van desenvolupar les seves pròpies nocions de *pacte* i *comunitat*. La interacció entre les tres religions es presenta com un element imprescindible per entendre la societat catalana medieval i el seu *pactisme*.

Ja a la introducció a aquest número especial, escrita pel professor Pere Ripoll (UPF) i per mi mateix, s'ha volgut constatar la pluralitat de dimensions inherents al *pactisme* medieval i com la seva articulació no va ser monolítica

ni el fruit d'un marc teòric prèviament concebut. La seva gènesi s'ha de buscar al primer feudalisme, quan l'absència d'estructures d'autoritat ben definides van fer del pacte l'única alternativa a la violència incontrolada. L'edifici institucional s'erigiria més tard. I fins i tot llavors, la feblesa de la monarquia catalanoaragonesa convertí el *pacte* en l'únic instrument que garantia la coexistència i el govern. El dret i les decisions polítiques eren aplicables perquè es basaven en el consens dels diferents sectors de la societat catalana o, més ben dit, de la seva comunitat política (encarnada en els tres braços de les Corts). Ens trobem, llavors, davant un sistema basat en un realisme jurídic primerenc, tal com defensa el professor Pompeu Casanovas (La Trobe / IDT-UAB) a la seva contribució al present volum, «Medieval Legal Realism».

Aquest *pactisme* inicial, fruit de les necessitats del moment, aviat va ser objecte de teorització per intel·lectuals i juristes. El seu vessant institucional, que va dominar la política catalana fins als decrets de Nova Planta, és retratat pels professors Tomàs de Montagut i Pere Ripoll (ambdós de la UPF) al seu article «Pactism in Catalonia: A Dual Conception of the Political Community». Es tracta d'una síntesi detallada i profunda sobre la definició i evolució del *pactisme* polític i jurídic durant els períodes baix medieval i modern, l'evolució institucional i el paper determinant en la construcció de la idea catalana de comunitat política. Més enllà dels dominis del dret públic de l'època, la reflexió sobre el *pactisme* també va copsar l'interès dels pensadors humanistes del Renaixement. Precisament, aquest és el tema de la contribució del Dr. Joan Tello (UB), «Vives's Views on Law: Key Notions in the *Aedes Legum*», en què repassa la visió de les lleis que el prolífic filòsof valencià Joan Lluís Vives exposà a la seva obra *Aedes Legum*.

El *pactisme*, entès com a diàleg i interacció, també es manifestà en els moviments apològètics que van marcar les relacions entre l'Església i els jueus des de mitjans del segle XIII. La redescoberta de l'*Organon* aristotèlic per part dels teòlegs escolàstics va redefinir l'activitat missionera. Mitjançant el diàleg, la veritat de la fe catòlica podia ser demostrada lògicament, i els falsos dogmes dels infidels de Crist, desmentits. Aquells qui es neguessin a rebre el baptisme ja no ho farien per causa de la seva ignorància, sinó per perfídia. Eren enemics voluntaris de l'autèntica fe, del *corpus mysticum* de Crist i, per extensió, de la comunitat política catalana. El diàleg esdevenia llavors el pas previ a la violència –i, en certa manera, també la seva legitimació. Aquest és l'argument defensat a l'article «*Shevirat ha-Kelim*: Jewish Mysticism and the Catalan Matrix for Dialogue and Conflict», escrit pels professors Pompeu Casanovas, John Zeleznikow (La Trobe University) i per mi mateix. Aquesta contribució ha establert una relació entre el discurs apològètic dels escolàstics, la construcció de la comunitat política catalana i la violència antijueva del segle XIV –en què arrelaren els corrents antisemites moderns. També presenta el misticisme cabalístic jueu com a resposta vers la creixent hostilitat de la societat cristiana.

Connectant amb la tradició jueva catalana, trobem l'article «Responding to Violence: The *Haskamot* of Barcelona and the Jewish Political Tradition», preludi de la meua recerca doctoral, recentment finalitzada. Aquí presento els Acords de Barcelona de 1354, un fallit projecte impulsat per tres jueus benestants de Catalunya i València per unir totes les aljames de la Corona sota l'autoritat d'una assemblea supracomunal i negociar amb el rei Pere III i el papa Innocent VI la concessió d'una sèrie de mesures per millorar la situació de les comunitats jueves. També s'ofereix una introducció als elements fonamentals sobre els quals es va construir la tradició política jueva i la noció de *comunitat* a Catalunya. Per altra banda, la perspectiva islàmica és adreçada pel professor Mustafa Hashmi (La Trobe University) a «Mapping *Shari'ah* Normative Reasoning Concepts», en què l'autor classifica els conceptes normatius de la llei musulmana, les seves característiques deòntiques i les conseqüències derivades de l'incompliment. La seva anàlisi es nodreix de l'argumentació matemàtica i de les ciències computacionals.

Finalment, trobem una breu nota de recerca del professor Josep Monserrat (UB) que resumeix els principals esdeveniments de la biografia del pedagog Alexandre Galí (1886-1969) i els trets generals i continguts de la *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936)*. El volum inclou també tres ressenyes: «Jordi Sales Coderch. *Escrits sobre filosofia catalana*. Estudi introductor i edició a cura de Josep Montserrat, epíleg de Xavier Serra. Cabrera de Mar, 2018, 205 p.», pel professor Joan Cuscó i Clarasó (UB); «Joan Cuscó. *Subjectivitat i creativitat. Temps, memòria i creació*. Barcelona: Publicia, 2018, 392 p.», pel professor Bernat Torres (UIC); i «Alexander Fidora and Gorge K. Hasselhof (eds.). *The Talmud in Dispute during the High Middle Ages*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2019, 282 p.», per un servidor.

3/ Continguts del núm. 12 del *Journal of Catalan Intellectual History, Special Issue on Catalan Medieval Law*

EDITORIAL

«Dialogue as a Source of Law, Volume 12. Special Issue», per Wendy R. Simon (Institut de Dret i Tecnologia, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Abat Oliba CEU [ara Universitat Internacional de Catalunya]), Editora General.

ARTICLES

«Introduction to the Special Issue: Catalan Philosophy in the Middle Ages», per Mario Macías (Institut de Dret i Tecnologia, Universitat Autònoma de Barcelona) i Pere Ripoll (Universitat Pompeu Fabra), editors convidats.

«*Pactism* in Catalonia: A Dual Conception of the Political Community», per Tomàs de Montagut (Universitat Pompeu Fabra) i Pere Ripoll (Universitat Pompeu Fabra).

- «Vives's Views on Law: Key Notions in the *Aedes Legum*», per Joan Tello (Universitat de Barcelona).
- «Responding to Violence: The *Haskamot* of Barcelona and the Jewish Political Tradition», per Mario Macías (Institut de Dret i Tecnologia, Universitat Autònoma de Barcelona)
- «*Shevirat Ha-Kelim*: Jewish Mysticism and the Catalan Matrix for Dialogue and Conflict», per Mario Macías (Institut de Dret i Tecnologia, Universitat Autònoma de Barcelona), Pompeu Casanovas (La Trobe University; Institut de Dret i Tecnologia, Universitat Autònoma de Barcelona) i John Zeleznikow (La Trobe University).
- «Mapping *Shari'ah* Normative Reasoning Concepts», per Mustafa Hashmi (La Trobe University).

BOOK REVIEWS

- «Jordi Sales i Coderch. *Escrits Sobre Filosofia Catalana*. Estudi Introductor i Edició a Cura de Josep Monserrat, Epíleg de Xavier Serra. Cabrera de Mar: Galerada, 2019», per Joan Cuscó i Clarasó (Universitat de Barcelona).
- «Joan Cuscó. *Subjectivitat i Creativitat. Temps, Memòria i Creació*. Barcelona: Publicia, 2018», per Bernat Torres (Universitat Internacional de Catalunya).
- «Alexander Fidora and Görgo K. Hasselhof (Eds.). *The Talmud in Dispute During the High Middle Ages*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2019», per Mario Macías (Institut de Dret i Tecnologia, Universitat Autònoma de Barcelona).

RESEARCH NOTES

- «Alexandre Galí and the History of Institutions and the Cultural Movement in Catalonia», per Josep Monserrat (Universitat de Barcelona)
- «Medieval Legal Realism», per Pompeu Casanovas (La Trobe University; Institut de Dret i Tecnologia, Universitat Autònoma de Barcelona)